

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Факультет філології

Кафедра української мови

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

для студентів 2-го курсу ОР бакалавр
спеціальностей «014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література»,
денної та заочної форм навчання

Івано-Франківськ – 2019 р.

Діалектологічна практика. Програма для студентів Факультету філології спеціальності «014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література» / укл. В.В. Грещук, В.В. Грещук. Івано-Франківськ, 2019.

Затверджено на засіданні кафедри української мови
Протокол від “27” серпня 2019 р. № 1

Завідувач кафедри української мови

_____ В.В. Грещук
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ____ ” _____ 2019 р.

Схвалено методичною радою Факультету філології
Протокол від “30” серпня 2019 р. № 1

Голова _____ А.М. Мартинець
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ____ ” _____ 2019 р.

© Грещук В.В., Грещук В.В.
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника», 2019

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Згідно з навчальними планами спеціальності «014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література» вивчення курсу «Українська діалектологія» на філологічних факультетах університетів завершується двотижневою навчальною діалектологічною практикою.

Завдання діалектологічної практики – ознайомити студентів із живим говірковим мовленням, навчити їх збирати відповідні діалектні матеріали, систематизувати, класифікувати і лінгвістично інтерпретувати їх. Під час практики студенти мають змогу наочно пересвідчитися у діалектній здиференційованості української мови, навчаться виявляти спільне й відмінне у фонетиці, лексиці й граматиці досліджуваної говірки та літературної мови. Це розширить і поглибить знання студентів з української діалектології. Сформовані під час практики вміння і навички слухати, цілеспрямовано відбирати й науково пояснювати ті чи інші явища діалектного мовлення стануть у нагоді майбутнім філологам та учителям української мови. Говірка має сильний вплив на усне й писемне мовлення школярів, тому, щоб навчити дітей літературної мови, розвивати їх усне й писемне мовлення, виховувати в них культуру спілкування, учитель повинен детально знати місцеві діалектні особливості, які відбиваються на мовленні його вихованців, уміти розбиратися в тих процесах, які характеризують взаємодію діалекту і літературної мови.

Навчальна програма з діалектологічної практики побудована так, щоб на основі її виконання студенти мали цілісне уявлення про системність обстежуваної говірки на всіх її структурних рівнях. Для цього треба на основі аналізу записаних зв'язних текстів та дібраних відповідей на питання програми виявити основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні й лексичні особливості говірки.

В останні роки у зв'язку із запровадженням обов'язкової середньої освіти, розширенням середньої спеціальної і вищої освіти, високим науково-технічним розвитком сільського господарства, сталим культурним середовищем (преса, література, радіо, телебачення, науково-технічна інформація, засоби пропаганди й агітації тощо) спостерігаються активні процеси олітературнення діалектного мовлення широких мас населення, передусім школярів. Уміння розбиратися в цих процесах допоможуть майбутнім учителям удосконалити систему роботи, спрямовану на усунення помилок у мовленні учнів, зумовлених впливом говірки. Програма містить ще такий розділ, як «Спостереження над усним і писемним мовленням учнів місцевих шкіл».

Одним із важливих завдань перебування вищої школи, здійснюваної згідно із Законом «Про вищу освіту» повинна стати участь студентів у реальних

наукових розробках. Для студентів молодших курсів одним із видів такої роботи може бути збирання і оформлення діалектних матеріалів. В умовах перебудови вищої школи перед діалектологічною практикою вже недостатньо ставити лише суто навчальну мету. Студентські діалектологічні експедиції повинні брати якнайактивнішу участь у збиранні й оформленні матеріалів до регіональних і загальних діалектних словників, атласів.

Характер програми діалектологічної практики для студентів університетів на найближче десятиріччя зумовлений у значній мірі науковими інтересами. У країні триває робота над створенням «Лексичного атласу української мови». Тому важливим і відповідальним завданням студентських діалектологічних експедицій на найближчі роки стане збирання і оформлення матеріалів до цього словника за спеціальним питальником.

Отже, діалектологічна практика покликана розв'язати такі взаємопов'язані завдання:

навчальні – поглибити й розширити знання з української діалектології;

наукові – виробити навички науково-дослідної роботи у процесі збирання й вивчення українського діалектного мовлення, взаємодії діалектів і літературної мови;

виховні – виховувати в студентів любов до рідного краю, до мови, звичаїв, обрядів свого народу, культуру спілкування з різними верствами населення, повагу й шану до людей старшого і похилого віку;

професійні – сформувати в студентів навички виявлення впливу діалектного оточення на усне й писемне мовлення школярів та ознайомити їх з особливостями вивчення мови в умовах місцевих діалектів;

прагматичні – зібрати науково достовірні матеріали для подальших діалектологічних студій.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Організація практики включає такі етапи, як підготовка, безпосереднє проведення і підсумки практики.

Підготовка до проходження практики розпочинається ще під час вивчення української діалектології на лекційних і практичних заняттях в аудиторних умовах, де студенти знайомляться з фонетикою, граматикою, лексикою українського діалектного мовлення, з основними мовно-територіальними утвореннями, їх ареалами та головними особливостями, з методами збирання та дослідження діалектних матеріалів. На практичних заняттях студенти засвоюють фонетичну транскрипцію, слухають магнітофонні чи диктофонні записи говіркового мовлення, оволодівають навиками їх зчитування і транскрибування, аналізують фонетичні, граматичні та лексичні відмінності, знайомляться з оформленими матеріалами попередніх експедицій. У цей же період необхідно ознайомити студентів із метою, завданнями та програмою майбутньої діалектологічної практики.

Місце проведення практики заздалегідь визначає кафедра, виходячи з потреб діалектології в тих чи інших матеріалах, координуючи цю роботу з секцією діалектології й ономастики Інституту української мови НАН України.

Безпосередньо перед виїздом на практику проводяться спеціальні заняття, на яких студентам доводяться конкретні завдання на час практики. На цих заняттях студенти повторюють фонетичні, лексичні і граматичні особливості діалекту, до якого належить говірка, обрана для обстеження, детально вивчають розділи питальників, які вони повинні опрацювати, уточнюють робочий варіант транскрипції, знайомляться із змістом і формою звітності за практику.

На час практики кафедра разом із деканатом формує робочі групи (експедиції), які повинні включати не більше 12-15 студентів, кожну з яких очолює викладач.

Прибувши на місце практики, перші два дні студенти під керівництвом викладача наслуховують місцеве мовлення, відзначаючи діалектні відмінності й класифікуючи їх, роблять пробні записи зв'язних текстів, вправляються у транскрибуванні.

Наступні вісім днів студенти збирають за відповідними питальниками потрібні матеріали, перевіряють, уточнюють і оформляють їх, розносять на картки встановленого зразка, записують зв'язні тексти, аналізують їх особливості, знайомляться з усним і писемним мовленням місцевої школи, впливом на їх мовлення говірки тощо. Для оперативності й зручності щоденні конкретні завдання даються на двох студентів-практикантів, які в однаковій мірі відповідають за якість зібраного матеріалу та його оформлення. Для кожної пари студентів щоденно призначається час для перевірки зібраних

матеріалів керівником практики.

Два останні дні відводяться на підведення підсумків та захист матеріалів практики.

У цей час на заключних загальногрупових заняттях розглядаються такі питання: 1) фонетичні; 2) морфологічні; 3) синтаксичні; 4) лексичні особливості говірки; 5) процес олітературнення місцевого мовлення; 6) найтипівіші помилки в усному й писемному мовленні учнів, зумовлені впливом говірки.

На основі цих занять складається колективний опис говірки за таким орієнтовним планом:

- 1) історична та суспільно-економічна характеристика населеного пункту;
- 2) фонетична система говірки;
- 3) граматики говірки;
- 4) характеристика словникового складу говірки;
- 5) місце обстеженої говірки в системі мовно-територіальних утворень української мови.

На захист діалектологічної практики кожен із студентів подав:

- 1) 8-10 сторінок затранскрибованих зв'язних текстів із повною їх паспортизацією;
- 2) зошит із відповідями на доручені йому питання питальника і комплект карток, на які рознесені зібрані матеріали (300-350 карток), а всі разом – колективний опис говірки на всіх її структурних рівнях, виконаний під керівництвом викладача.

Під час захисту матеріалів практики студенти повинні оволодіти навиками транскрибування говіркового мовлення, вміти визначати фонетичні, граматичні та лексичні особливості обстежуваної говірки, давати їй загальну характеристику, пояснювати будь-яке діалектне явище в зібраних матеріалах. Матеріали діалектологічної практики здаються на де вони зберігаються.

В університеті на основі зібраних матеріалів проводиться студентська наукова конференція, на якій учасники експедиції виступають з науковими доповідями і повідомленнями. На конференцію запрошуються студенти молодших курсів, майбутні практиканти.

ПРОГРАМА

Перед тим, як приступити до збирання діалектної лексики до «Лексичного атласу української мови» – цієї найважливішої і найвідповідальнішої ділянки роботи на практиці, треба детально ознайомитися з передмовою та інструкцією.

Навчальна програма містить тематику питань для збирання матеріалів з лексики, яка у сконденсованому і скороченому варіанті відображає всі розділи програми для збирання матеріалів до «Лексичного атласу української мови». Студентські експедиції повинні бути забезпечені нею в достатній мірі.

Фонетичні й граматичні діалектні явища виявляються на основі записаних зв'язних текстів та зібраних для «Лексичного атласу української мови» матеріалів.

Питальники з фонетики, морфології й синтаксису, що містять часто вживані в говірковому мовленні слова та словосполучення й речення з контрольними словами (словоформами) до кожного з питань програми, допоможуть студентам-практикантам оперативно зібрати доброякісні матеріали. Вони одночасно можуть послужити орієнтовною схемою характеристики говірки на всіх структурних рівнях.

ЛЕКСИКА

1. Сільськогосподарські культури

Пашня. Пшениця, жито, ячмінь, овес, просо, гречка та різні їх сорти. Грибкові захворювання злакових. Соняшник, кукурудза та різні їх сорти. Різні види квасолі. Горох. Сочевиця. Різні сорти буряка, капусти, картоплі. Редька. Морква. Ріпа. Бруква. Різні сорти цибулі. Часник. Огірок. Помідор. Баклажан. Кавун. Гарбуз. Овочі (загальна назва). Коноплі, льон. Кмин. Хрін. Тютюн, його сорти. Конюшина, різні її сорти. Отава.

Назви яких ще сільськогосподарських культур у вас побутують?

2. Сільськогосподарські знаряддя

Плуг та його частини. Істик. Борона та її частини. Коток. Сівалка. Сапа, лопата, їх частини. Вила, граблі, їх частини, різні за призначенням. Серп. Коса, її частини. Грабки. Брусок для гостріння коси. Бабка (коваделко, на якому клепають косу). Вузька дощечка для гостріння коси. Машина, яка жне хлібні рослини. Ціп і його частини. Машина для обмолочування зернових сільськогосподарських культур. Обмолочування зернових. Віялка. Решето. Поливальниця. Січкаря.

Назви яких ще сільськогосподарських знарядь ви знаєте?

3. Рільництво та городництво

Обробляти землю плугом, сохою (орати). Веснувати. Рілля. Орач. Орати землю на зяб. Земля, виорана на зиму під весняну сівбу. Цілина. Грядка. Город. Квітник. Борозна. Скиба. Волочити. Сіяч. Місце, пропущене при сіянні вручну. Висаджувати картоплю. Висадок. Парник. Озимина. Квітує, викидає цвіт. Ярина. Колоситися. Зав'язь. Сапати. Підгортати. Косовиця, Жнива. Урожай (загальна назва). Жнець. Косар, Покіс. Пропуск при косінні. В'язальник. Перевесло. Кладка з 15 снопів, з 30 снопів. Розгорнутий і поставлений колосками вниз сніп на невеликій кладці снопів. Міцний кілок, на якому сушать сіно. Возовиця. Скирта. Стіг (яка різниця у значенні?). Молотьба. Чоловік, що молотить. Тік, гумно. Зерно. Суржик. Полова, послід, трина (різниця у значенні). Околот. Збирати врожай картоплі. Кагат. Стерня. Поле, по якому скошили пшеницю, ячмінь, овес, просо, гречку, кукурудзу, на якому зібрали соняшник, картоплю, горох, капусту, льон тощо. Баштан. Солома пшенична, житня, ячмінна, вівсяна тощо. Час і процес збирання сіна. Щепа, щепити.

Які лексеми ви ще зафіксували, пов'язані з рільництвом та городництвом?

4. Тваринництво

Велика рогата худоба (загальна назва). Худобина. Череда. Пастух, підпасок. Місце відпочинку худоби на випасі. Бугай. Бичок. Корова, назви в різний час її розвитку. Відлучити. Гедзь, гедзатися. Свиноматка. Порося. Вівця. Баран. Ягня. Чабан. Кінь. Кобила. Лоша. Коні різної масті (карий, гнідий тощо). Металева щітка для чищення коней. Коза. Цап. Кріль. Крільчиха. Вагітна корова, свиня, вівця, кобила, кішка. Народити теля, порося, ягня, лоша, щеня, котенят. Місце, де випасають худобу. Собака (загальна назва). Цуценя. Гавкати. Скажений. Кіт. Кішка. Котеня. Муркотати. Когут. Курка. Квочка. Курчата. Кукурікати. Кудкудакати. Курій. Гусак. Гуска. Гусеня. Гегати. Качка. Каченя. Качур. Індик. Індичка. Загальна назва для свійських птахів. Клювати (їсти). Вигуки, якими кличуть і відганяють корів, бичків, телят, ягнят, коней, кіз, корів, собак, гусей, качок, курей, індиків.

Які ще лексеми ви зафіксували?

5. Бджільництво

Пасіка. Пасічник. Вулик, різні його види та частини. Сім'я бджіл (рій). Бджола, різні сорти бджіл. Узятюк. Перга. Нектар. Мед. Шлюбний політ матки. Бджолиний розплід у стадії личинок. Роїння. Вощина. Віск. Прополіс. Сітка, яка одягається на голову для захисту обличчя від укусів бджіл. Приміщення для зимівлі бджіл.

Які ще назви, дії, пов'язані з бджільництвом, ви знаєте?

6. Рибальство

Рибалка. Короп, різні його сорти. Лящ. В'язь. Краснопірка. Щука. Окунь. Йорж. Судак. В'юн. Вугор. Головень. Верховодка. Піскар. Плітка. Ялець. Плавець риби. Зябра. Луска на шкірі. Нерест. Мальок. Рибальське приладдя. Невід. Матня. Волок. Верша. Ятір. Сак. Вудка та її частини. Наживка. Наживляти, прикріплювати принаду на гачок для ловіння риби. Клювати. Блешня. Глиця. Вічко плетеної частини рибальської снасті.

Запишіть ще назви, пов'язані з рибальством.

7. Транспорт і комунікації

Стежка. Шосе. Закрут, заворот. Роздоріжжя. Віз, різні види возів та частини воза. Колесо, його частини. Коломазь, мазь для коліс з дьогтю і смоли. Мазниця (посудина). Гальмувати. Сани, різні види саней, частини саней. Збруя (загальна назва), з чого вона складається. Батіг. Нагай. Рубель. Міцний довгий мотуз, яким ув'язують рубель на возі при перевезенні снопів. Візник. Поганяти (коней, волів). Вигуки, якими повертають запряжених коней, волів, зупиняють запряжених коней, волів. Спрягатися. Супружник. Вершник. Сідло. Стремено. Риссю. Галопом. Вплав. Човен, різні його види, частини. Кладка. Весло, його частини. Велосипед. Мотоцикл. Ковзани. Пішохід. Пішки. Навпростець. Бігом. Юзом, волоком (тягнути щось по землі). Тікати. Палиця (загальна назва). Мандрувати.

Які ще лексеми на позначення різних видів транспорту і засобів комунікації вами зафіксовані?

8. Будівництво

Господарство (загальна назва). Подвір'я. Задвірок. Мешкати. Хата. Стара нужденна селянська хата. Будувати хату. Закладина. Частини, з яких складається хата: підвалина, платва тощо. Покрівельник. Різні покрівлі хати: солом'яна, драмка тощо. Причілок. Долівка. Підлога. Стеля в хаті (доцана, мазана). Сволок. Жердка. Вікно, його частини. Шибка. Замазка. Призьба. Ганок. Сходи. Сіни. Горище. Кімната (загальна назва). Світлиця. Кухня. Літня кухня. (Які ще кімнати є?). Комора. Землянка. Піч та її частини. Духовка. Лежанка, Піддувало. Димар. Кагла. Засувка для перекривання димоходу. Паливо (загальна назва). Попіл. Вогнище. Жар. Сажка. Чад. Сажотрус. Ожіль. Рогач, його частини. Коцюба. Стодола. Хлів. Повітка. Конюшня. Кошара. Свинарник. Курник. Прибудова до основної будівлі. Оборіг. Сіновал. Дровітня. Підвал. Погріб. Льох. Цямриння. Журавель, його частини. Жолоб. Ворота. Хвіртка. Огорожа. Різні види огорожі. Перелаз. Засув. Закрутка. Клямка. Крючок. Колодка. Драбина. Щабель. Пожарище. Пожежа. Гравій. Носилки. Саман. Заміс глини. Цегла, її різновиди. Кельня. Штукатурка. Вапно. Біла глина для побілки. Щітка для біління стін. Побілка. Фарба.

Чи виявили ви ще якісь лексеми, пов'язані з будівництвом?

9. Меблі та інші хатні речі

Стілець (домашнього і фабричного виготовлення). Табурет. Ослін. Лава. Шухляда. Ліжко та його частини. Мисник. Полиця. Скриня. Чемодан. Годинник, різні його види. Дзеркало. Подушка для спання. Наволочка. Напірник. Матрац. Рядно (домоткане грубе полотнище). Одіяло, різні його види. Простиня. Рушник. Обрус. Клейонка. Занавіска. Килим (загальна назва), різні види. Колиска, її види і частини. Гойдалка. Вазон. Праник. Рубель для качання білизни. Праска. Віник, його різновиди. Сміття. Гасова лампа. Скло на гасовій лампі. Каганець. Ліхтар. Лучина. Гас. Сірник. Запальничка. Кресало. Губка.

Запишіть усі інші лексеми на означення хатніх речей.

10. Їжа, напої

Їжа (загальна назва). Сніданок. Підвечірок. Обід. Вечеря. Ситник. Закваска для тіста. Хліб. М'якушка. Скибка. Цілушка. Корж. Палянице. Книш. Бублик. Пиріг. Оладка. Налисник. Суп (загальна назва). Різні види супів. Борщ. Затірка. Лемішка. Мамалига. Галушки. Локшина. Обчищувати шкіру з картоплі старої, молоді. Лушпайка. Картопляне пюре. Каша, різні її види. Картопляники. Холодець. Печеня. Жарити. Шкварка. Домашня кров'яна ковбаса. Смалець. Жир. Олія. Ячня. Засмажка, рятувати. Пісний (про страву). Закришка. Киселиця. Сушня. Узвар. Цукерки (загальна назва), різні види. Ласощі. Різні молочні продукти. Пінка. Пожадливо й багато пити. Оселедець. Жувати, Плямкати. Ковтати. Повільно їсти. Недоїдок. Плісень. Отрута.

Які ще назви їжі вам відомі?

11. Посуд, кухонне начиння

Посуд (загальна назва). Кухоль. Кварта. Збанок, Чашка. Горня. Миска, різні види. Блюдо. Полумисок. Тарілка. Блюдце під чашку або склянку. Горщик, різні види. Баняк. Казан. Котел. Кастрюля. Покришка. Криси. Сковорода (загальна назва). Деко. Друшляк. Мідний таз. Стакан. Чарка. Келих. Пляшка (загальна назва). Бутель. Корок. Дерев'яний чіп, яким затикають барило, бочку. Банка (загальна назва). Графин. Солянка. Сільниця. Лійка. Макогін. Макітра. Копистка. Качалка. Терка. Ступка. Товкач у ступці. Піднос. Ложка. Ополоник. Виделка. Ніж, різні види. Ганчірка. Хлібна діжа. Бляшані ночви. Обичайка, обід, сита, решета. Дійниця. Цідило. Масничка. Накривка на масничці. Ворочок, торбинка. Бочка (загальна назва), різні види. Камінь, яким прикладають кружки в діжці з квашеною капустою. Шатківниця. Цебер. Кошик (загальна назва), різні види. Коромисло. Коряк. Короб. Скриня. Коробка. Заповнений (про посуд).

Які ще назви посуду і кухонного начиння ви знаєте?

12. Одяг, взуття, прикраси

Одягатися. Одяг (загальна назва). Лахміття. Чоловіча сорочка. Жіноча полотняна сорочка. Комір. Латка. Манжет на сорочці. Білизна. Штани (загальна назва). Кальсони. Ширінька. Чоловічий костюм. Пряжка на поясі. Очкур, шнур, мотузка. Спідниця, різні її види. Плахта. Жіноче плаття. Оборка. Блузка. Каптан. Жіночий фартух. Запаска. Пілка. Свита. Сердак, сіряк. Хлястик. Фуфайка. Підкладка. Хутро. Кишеня. Петля. Пола. Кашкет. Чоловіча шапка на зиму. Капелюх (фетровий, солом'яний). Хустка, різні її види. Шарф. Бахрома. Пацьорки, Очіпок. Повивач. Пелюшка. Взуття (загальна назва), різні види взуття. Онуча. Панчохи. Шкарпетки. Сережка. Завушниця. Намисто. Перстень. Стрічка. Кісник. Запонка. Галстук. Зонтик. Гаманець.

Запишіть усі інші назви одягу, взуття і прикрас.

13. Сім'я. Спорідненість. Свояцтво

Сім'я. Прізвище. Чоловік – голова сім'ї. Хазяйка сім'ї. Немовля. Кормити дитину груддю. Близнята. Нянька. Звертання до рідного батька (тата). Пестливо-зменшувальні форми до тато, мама. Дитина. Донька. Сестра. Дівка. Брат. Побратим. Посестра. Пасинок. Падчерка. Єдиний син, дочка у сім'ї. Баба. Дід. Пестливо-зменшувальні форми до дід, баба, сестра, брат. Згрубіло-зневажливе до дід, баба. Дівчина шлюбного віку. Дівчина, що йде заміж. Парубок. Парубкувати. Рідний брат матері, батька. Дружина матириного чи батькового брата. Батькова або матирина сестра. Сваха. Жінчин брат, сестра. Чоловіків брат, сестра. Сестрина чи братова дочка, син. Син батькового чи матириного брата, сестри. Дочка батькового чи матириного брата, сестри. Синова жінка. Жінчина мати, батько. Чоловікова мати, батько. Зять, що живе в батьків своєї дружини. Рідня. Мачуха, Предки. Позашлюбна дитина – хлопчик, дівчинка.

Залишіть усі зафіксовані вами лексеми на означення спорідненості та свояцтва.

14. Анатомічні назви

Обличчя. Голова. Зневажлива назва для голови людини, обличчя. Лоб. Тім'я. Повіки. Віко. Брова. Зіниця. Вії. Скроня. Ніздря у людини. Зневажливі назви для носа людини, для зубів, для очей, для рота, для горла, для губів; фразеологізми. Щока людини. Щелепа. Рот. Ясна. Зуб (загальна назва), різні зуби. Губа. Піднебіння. Горло. Кадик, адамове яблуко. Підборіддя у людини. Борода. Потилиця. Шкіра. Зморшка. Вуса. Бакенбарди. Заплетена і закручена на голові жіноча коса. Груди, верхня передня частина тулуба людини, молочні залози жінки. Сосок. Палець. Пальці на руці людини (від великого до

найменшого). Пучка. Кулак. Долоня. Здрібніло-пестливі і згрубіло-зневажливі назви для руки, для ноги людини. Плече, пахва. Стопа. Підйом. Подошва. Слід ноги. Ступінь, крок. Гомілка. М'яз. Литка. Стерно. Крижі. Суглоб. Коліно. Легені. Сечовий міхур. Нирка. Селезінка. Шлунок. Орган травлення. Живіт. Нутрощі. Пряма кишка. Дзьоб. Ніготь на пальці людини. Кіготь у тварини. Кістяк. Хребет. В'язи. Череп. Дійка. Вим'я. Копито. Ратиця. Рило. Брижа. Мозок. Кров. Жила, судина. Сухожилля. Окіст. Пліва.

Які ще анатомічні назви ви зафіксували?

15. Людина і її риси

Статура. Гладкий. Худий. Знесилений. Коренастий. Кременезний. Горбань. Людина з витрішкуватими очима. Косоокий. Слепа людина. Далекозорий. Повнолиций. Вусач. Губань. Зубатий. Лисий. Кучерявий. Кривий. Вродливий. Осоружний. Сопливий. Сильний. Слабий. Лівша. Ненажерливий. Чепурун. Обірванець. Базіка. Повільний. Нудний. Дурень. Розумний. Непутящий. Привітливий. Волоцюга. Тямкий. Забудькуватий. Веселун. Жартівник. Жінка, чоловік розпусної поведінки. Покритка. Пестун. Бешкетник. Пустощі. Вередувати. Сміливець. Боягуз. Самовпевнений. Зарозумілий. Гордій. Хлопець-підліток. Дівчина-підліток. Ровесник. Молода, заміжня жінка. Звідник. Коханець. Жінка, чоловік, що розлучилися.

Які ще лексеми ви зафіксували?

16. Медицина, ветеринарія, гігієна

Епідемія. Хвороба (загальна назва). Захворіти. Санітарія. Підвищена температура тіла при захворюванні. Перхоть. Веснянки. Темна пляма на шкірі людини. Загар. Вивих. Гуля. Синець. Короста. Лишай. Парші. Мозоля. Бородавка. Вугор. Чиряк. Висип. Пліснявка. Ячмінь. Більмо. Куряча сліпота. Каправий. Бешиха. Панарицій. Лімфаденіт. Мастит. Опух. Рак. Грижа. Рахіт. Ангіна. Астма. Туберкульоз. Запалення. Кашель. Кашляти. Нежить. Харкотиння. Ревматизм. Грудна жаба. Дизентерія. Запор. Диспепсія. Понос. Глисти. Апендицит. Параліч. Епілепсія. Радикуліт. Збожеволіти. Психоз. Лунатик. Корчі. Плаксивці. Заїка. Гикати. Діабет. Воло. Малярія. Черевний тиф. Свинка. Кір. Віспа. Коклюш. Жовтуха. Стовбняк. Породілля. Пологи. Повитуха. Безплідна жінка. Гній. Струп. Переляк. Зашпори. Шепелявити. Позіхати. Утомитися. Сказитися. Пипоть. Леп, бруд. Бритва. Зільниця. Прати. Синька. Прищіпка. Стовп з розсохами, на яких сушать глечики.

Які ще ви знаєте слова, пов'язані з медициною, ветеринарією, гігієною і санітарією?

17. Ткацтво

Сочило. В'язка конопель, підготовлена для вимочування. Намочені в

одному мочилі коноплі. Груз, яким придавлюють коноплі в мочилі. Бительня. Мечик. Тіпальниця. Костриця. Щітка. Найкращий чи найгірший ґатунок конопляного чи лляного волокна. Пачоси. Ручайка. В'язка ручайок. Пряха. Сходини дівчат (жінок) зимовими вечорами, щоб прясти. Кужіль. Днище. Прядиво. Прядка. Веретено. Вузол на нитці. Напрядене веретено. Пристрій, у який вкладається веретено з пряжею для зручнішого змотування з нього ниток на мотовило чи клубок. Вийка. Витушка. Снувальниця. Ткацький верстат, його частини. Ткаля. Набирати. Навивати. Слабина Піткання. Зів. Полотно з візерунками.

Які ще лексеми ви зафіксували, пов'язані з ткацтвом?

18. Млинарство

Мельник. Млинівка. Лотоки. Заставка. Водяне колесо. Корець. Ремено. Вал. Підшипник. Жорно. Воросняк. Спідняк. Триб. Порплиця. Підойма. Веретено. Доцаний поміст. Ярмо. Дерев'яний циліндр, кужіль. Дерев'яний обід навколо каменів. Дірка посередині верхнього млинового каменя. Борошно (загальна назва). Кіш. Пристрій, що регулює подачу зерна з ковша на камені. Коробка під кошем. Канал, яким борошно висипається. Насікати. Жорна, Палиця, за допомогою якої крутять жорна. Дерев'яна петля у верхньому, кінці палиці. Перлова крупа. Дерть. Млинок. Висівки. Завізно. Мірчук.

Запишіть ще інші лексеми на означення млинарства.

19. Теслярство, ковальство, гончарство, шевство та різні види народних промислів

Тесляр. Теслярувати. Столяр. Сокира (загальна назва), її види та її складові частини. Струг. Фуганок. Рубанок. Стругати. Обробляти. Пила, її різновиди. Ножівка, Тирса. Тесло. Молоток (загальна назва), різні види. Обценьки. Кліщі. Свердло. Скоба. Токарня. Довбня. Цвях залізний (загальна назва), різні його види, розміри. Трач. Лісопильня, колода, дошка. Розпилувати колоду на дошки. Смолокур. Коваль. Кузня. Коваadlo; Ковальський міх. Кліщі. Заклепка. Склепувати. Наварювати. Насталювати. Гартувати. Гвоздільня. Рашпиль, Колодійня. Натягач. Пробійник. Болт. Гайка. Гвинторіз. Мечик. Напилок. Іржа. Жерсть, листове залізо. Сталь. Плоскогубці. Гончар. Гончарний круг, його частини. Горно гончарне та його частини. Полив'яний (про посуд). Швець. Дратва. Один з дерев'яних шевських кілочків, якими прибивають підошву до взуття. Шевський напилок. Кравчиня. Наперсток. Бондар. Клепка. Утори. Колісник. Лимар. Дроворуб. Важіль. Плішня. Начиння. Ланцюг та його частини.

Залишіть ще інші лексеми на означення теслярства, ковальства, гончарства, шевства та інших видів народних промислів, якими займаються у вашому селі.

20. Рослини

Лісник. Лісосіка. Поруб. Гущавина. Березняк. Вишник. Дубняк. Дупло. Хвоя. Гілляка. Пагін. Пасинок. Брунька. Лозина. Сушняк. Назви лісових дерев: тополя, ялина, явір, сосна та ін. Назви плодових дерев: яблуня, груша, вишня, слива та ін. Назви ягідних кущів: агрус, малина, ожина та ін. Назви декоративних кущів і дерев: горобина, хміль, обліпіха та ін. Назви трав, квітів та інших рослин: суниці, волошки, кропива, гриби (різні їх види) тощо.

Запишіть ще інші назви рослин.

21. Дикі тварини

Звір (загальна назва). Вовк. Вити. Ведмідь. Лис. Евфемізми, доля, вовка, ведмедя, лиса. Дикий кабан. Борсук. Сарна. Видра. Куниця, їжак. Кріт. Нориця. Кротовина. Землерийка. Вовчок. Хом'як. Ховрах. Щур. Кажан. Лігво. Мавпа.

Які ще дикі тварини ви знаєте? Їх назви.

22. Дикі птахи

Кувати. Горлиця. Вівсянка звичайна. Вивільга. Костолуза. Вільшанка. Тетерюк. Волове очко. Зяблик. Крук. Коноплянка. Соловей. Ворона. Жайворонки. Шпак. Посмітюха. Щиглик. Сорокопуд. Перепел. Куріпка сіра. Синиця. Дерахвіт. Омелюх. Пугач. Сич. Кулик. Крячок річковий. Чайка звичайна. Чапля. Деркач. Плиска біла, жовта. Горихвістка. Воркувати. Гніздо у птахів. Вирій.

Запишіть ще назви диких птахів, які у вас є.

23. Земноводні та плазуни

Жаба (загальна назва), види жаб. Кумкати. Пуголовки. Ящірка, різні її види. Вуж. Змія. Евфемізми до змії, гадюки. Черепаха. Слимак. Черв'як, різні види.

Які ще назви земноводних та плазунів ви знаєте?

24. Комахи

Сонечко. Жук, всі його види. Мурашник. Комаха (загальна назва). Різні види комах: джміль, цвіркун, коник та ін. Метелик, усі його види (махаон, міль). Гусениця, Павутина. Мокриця.

Які ще назви комах вам знайомі?

25. Рельєф

Рівнина. Горб. Западина. Долина. Схил. Круча. Обрив. Яр. Безодня. Скеля. Вершина. Сідловина. Побережжя. Мілина. Мул. Джерело. Став. Плесо. Хвиля. Стрижень. Заворот. Притока. Острів. Скеля. Берег. Вир. Гравій. Водоспад. Повінь. Болото. Драговина. Кар'єр. Галявина.

Інші лексеми, пов'язані з позначенням рельєфу.

26. Метеорологія, астрономія

Гарна сонячна літня погода. Засуха. Спека. Буря, синоніми до буря. Грім, блискавка, злива, сонце з дощем. Снігопад. Ожеледь. Йти по снігу. Сніг з дощем. Мороз, синоніми до мороз. Ополонка. Бурулька. Іній. Низька температура. Льодохід. Зірка (загальна назва), назви різних зірок. Час перед світанком. Різний час дня: уранці, південь і т.д. Заграва. Луна. Пори року. Календар. Рік.

Які ще метеорологічні та астрономічні назви вами виявлені?

27. Звичаї, ігри, розваги, обряди, повір'я та ін.

Толока, одноразова безплатна допомога. Закладина. Новосілля. Обжинки. Ялинка. Вечорниці. Сходина. Танцювати. Скрипка та всі інші музичні інструменти. Музикант (загальна назва). Той, хто грав на скрипці, бубні тощо. Дзвін. Жмурки та інші дитячі ігри. Дитяча іграшка (загальна назва). Різні дитячі іграшки. Гойдалка. Веснянка. Лексика, пов'язана з весільним обрядом: оглядини, заручини та ін. Лексика, пов'язана з похоронним обрядом: умирати, небіжчик та ін. Лексика, пов'язана з зоринами. Забобони. Уроки. Відьма. Знахар. Ворожити. Русалка.

Запишіть ще назви звичаїв, ігор, обрядів тощо.

28. Соціально-економічна лексика

Майно. Багач. Бідняк. Служниця. Жебрак. Податок. Пільга. Спадщина. Рекрут. Листоноша. Житель села, міста. Околиця. Крамниця. Базар. Ярмарок. Торговиця. Дешево. Гроші. Завдаток.

Яка ще соціально-економічна лексика у вас вживається?

29. Дитячий лексикон

Під дитячим лексиконом розуміються слова, відмінні від звичайних, що вживаються на означення ряду понять при розмові з дітьми. Хліб – папа. Каша – кася. Яйце – коко. Цукор – цюцю. Корова – миня. Поцілунок – цьом.

Які ще слова дитячого лексикону відзначені вами?

30. Мисливство

Рушниця і її різновиди: одностволка., двостволка, дробівка, бокс-флінд, шприцівка тощо. Ствол. Приклад. Кольба. Бойок. Бурок. Екстрактор. Мушка. Цівка. Патрони. Набої. Кулі. Шріт. Гільза. Капсуль. Порох. Закрутка. Шомпол. Барклай. Обжимка. Заряджати патрони. Назви диких тварин і птахів, які є чи були об'єктом полювання.

Записати поширені в говірці стійкі словосполучення, які

характеризуються тими чи іншими відмінностями від фразеологізмів літературної мови. Наприклад: бити бомки – байдикувати, драбанта ставати – сердитися, плести кошалки-опалки – базікати і т.п. Запишіть також поширені в говірці прислів'я та приказки.

ФОНЕТИКА

Вокалізм

1. Який звук вимовляється на місці колишнього [Ѣ]: *хлів, біда, дід, міх, співати, мішок, сніг, хліб, тіло, стіна, пісок*? Зверніть увагу на особливості вимови цього звука в наголошеній і ненаголошеній позиціях.
2. Який звук вимовляється на місці колишніх [o], [e] в новоутворених закритих складах: *сніп, стіл, кінь, віл, ніж, радість, старість, ніч, сім, жінка, щітка*?
3. У яких звуках реалізується / и / у наголошеній (*жито, лихо, син, риба, мило, дим, вузький, гріхи, тихо*) та в ненаголошеній (*зима, живе, сидіти, вишневий, високий, бідний*) позиціях? Чи не вимовляється у словах *син, риба, мило, мити*, а також *жито, шило* широкий [и] як голосний заднього або середнього ряду високого або середнього підняття, близький до [ы] російської мови?
4. У яких звуках реалізується / е / у наголошеній (*гребінь, треба, берег, терлиця, цегла*) та в ненаголошеній (*брехати, печериця, весна, поле*) позиціях? Чи не наближається у вимові ненаголошений [e] до [i] в позиції після [j] та перед складом із [i]: *знаємо, маємо, мені*?
5. У яких звуках реалізується / у /? Чи не вимовляється [у] на місці колишніх [o], [e] в новоутворених закритих складах (*стіл, кінь, ніч*) та на місці ненаголошеного [o] (*зозуля, собі, дорога*)? Який звук вимовляється на місці літературного [и] у слові *глибокий*?
6. У яких звуках реалізується / o / в наголошеній (*корова, сорока, вовк, кожний*) та в ненаголошеній (*кропива, чоловік, лопата, вода, молоко*) позиціях? Чи не зберігається ненаголошений [o] в дієслівному суфіксі *-ува-*: *шанувати, годувати, малювати*?
7. У яких звуках реалізується / а / після ніяких приголосних: *зять, грядка, тяжко, запрягати, ячмінь, ялина*? Зверніть увагу на вимову [а] на місці колишнього [A] у ненаголошеній позиції: *колодязь, пам'ять, десять, носять, ходять*?
8. Які ще діалектні явища в системі голосних відзначені вами в обстеженій говірці?
9. Охарактеризуйте систему голосних фонем у обстеженій говірці.

Консонантизм

1. У яких звуках реалізується / ф /: *фіртка, ферма, фартух, буфет, фрукти, туфлі, торф, тиф*? Чи не спостерігається заступлення звукослолуки [хв] та звука [х] через [ф]: *хворост, хвіст, хвіртка, хвиля, хутір*?
2. Які словосполуки виступають на місці колишніх сполук «губний + j»: *м'ясо, пам'ять, полум'я, ім'я, люблять, роблять, терплять, сплять, люблю, роблю, терплю, сплю*?
3. Чи не спостерігається явище назалізації у наступних словах: *рівний, давно, ковнір, славний*?
4. Чи не спостерігається перехід [д'], [т'] у [г'], [к'] у позиції перед [і]: *дід, дівка, діти, тісто, стіл, хотіти*?
5. Як вимовляється [з'], [с']: *звір, сіно*? Чи не помітний відтінок шепелюватості в артикуляції цих звуків? Як вимовляються ці звуки в словах *слизька, низька, хтось, щось, колись, когось*?
6. У яких звуках реалізуються / ж /, / ч /, / ш /: *жито, курча, душа, біжать, спішать, волочать, печуть, школа, пряжка*?
7. Як часто вживаються африкати [дж], [дз]. Чи не спостерігається заступлення їх фрикативним свистячим [з] або навпаки – заступлення [з] через [дж], [дз]: *бджола, джміль, джерело, дзеркало, ходжу, сиджу, зелений, залізо, зерно, сажка, межа*?
8. Чи не спостерігається [ц'] ствердіння в суфіксах -цьк-, -ець: *парубоцький, купецький, хлопець, кінець, палець*?
9. У яких звуках реалізується / р /: *косар, базар, зоря, буря, рядно, прямо, курю, варю*?
10. Чи не спостерігається альвеолярна (ясенна) артикуляція [л]: *клен, молоко, лист, веселий, голова*?
11. Як часто вживається [г] чи не спостерігається він на місці [г]: *ганок, грати, гедзь, гвалт, гніт, гуля, вокзал, якби, якраз*? Чи наявний початковий [г] перед сонорними: *грубка, гриб, гроші, глина*?
12. Чи не спостерігається стягнення асимілятивно подовжених приголосних у словах типу *рілля, зілля, сіллю, життя, колосся, каміння, насіння, збіжжя, клоччя*?
13. Які звукосполуки виступають на місці колишніх рь, ль, рь, ль між приголосними: *криниця, кривавий, гриміти, дрова, сльоза, хребет*?
14. Чи наявне оглушення дзвінких приголосних у кінці складу і в кінці слів: *стежка, нігті, кладка, грубка, дуб, дід, ніж, віз, сад*?
15. Чи не вживаються протетичні приголосні в словах *око, орати, огірок, овечка, обід, Андрій* і т.п.?
16. Чи не спостерігається явище метатези у наступних словах: *коридор, тарілка, ведмідь, намисто, говорити, печериця*?
17. Які ще діалектні явища в системі приголосних відзначені вами в

обстеженій говірці?

18. Охарактеризуйте систему приголосних фонем у обстеженій говірці. 19. Що є відмінного від літературної мови в системі наголошення: *зерно*

(*збірне*), *сосна*, *решето*, *кличі*, *ремінь*, *відхід*, *відрив*, *розгін*, *народ*, *заробок*, *загадка*, *ясна*, *царська*, *бідна*, *дужа*, *занурена*, *український*, *народний*, *освітній*, *одинадцять*, *чотирнадцять*, *п'ятсот*, *сімсот*, *моя*, *твоя*, *своя*, *моє*, *твоє*, *своє*, *нести*, *везти*, *плести*, *числити*, *креслити*, *посивіти*, *буде*, *беру*, *несу*, *візьме*, *перескочив*, *надбіг*, *весело*, *тепло*, *холодно*?

МОРФОЛОГІЯ

Іменник

1. Чи є зміни у категорії роду іменників у говірці: *чиста олія* чи *чистий олій*; *новий комбайн* чи *нова комбайна*; *цілий тон муки* чи *ціла тонна муки*; *цілий літр* чи *ціла літра*?
2. Чи є діалектні відмінності у категорії числа, чи зберігаються залишки форм двоїни: *дві руки* чи *дві руці*; *два відра* чи *дві відрі*; *три поліна* чи *три поліні*; *грішми* чи *грошима*; *курима* чи *курми*; *плечима* чи *плечми*?
3. Яка форма виступає в орудному відмінку іменників I відміни: *ішов дорогою*, *стежкою*, *землею* чи *дорогов*, *стежков*, *землев* (*земльов*)?
4. Яку форму мають іменники чоловічого і середнього роду II відміни в давальному і місцевому відмінках однини: *дав братови*, *синови*, *волови* (*коньови*), *хлопцєви* (*хлопцьови*) чи *дав брату*, *сину*, *воду*, *коню*, *хлопцю*; *на чоловіку*, *возу*, *сину*, *дому* чи *на чоловікови* (*чоловіці*), *возови* (*возі*), *синови* (*сині*), *домови* (*домі*); *по світу*, *лісу*, *двору*, *селу* чи *по світови* (*світі*), *лісови* (*лісі*), *дворови* (*дворі*), *селови* (*селі*)?
5. Які особливості відмінювання іменників III відміни (родовий та орудний відмінок однини): *подай соли* чи *подай солі*; *нема любови*, *осени* чи *нема любові*, *осені*; *сіллю*, *тінню*, *вістю* чи *солею* (*сольов*), *тінью* (*тіньов*), *вістею* (*вістьов*)?
6. Які форми мають іменники IV відміни у давальною, орудному і місцевому відмінках однини: *дати їсти теляти*, *ягнати*, *гусяти* чи *телятови*, *ягнятови*, *гусятови* (*телятьови*, *ягнятьови*); *гратися* (*бавитися*) з *телятом*, *ягнятом*, *гусятом* (*телятьом*, *ягнятьом*, *гусятьом*) чи *телям*, *ягням*, *гусям*?
7. Які відмінності множинних діалектних форм: *наші ліси*, *грунти* чи *наші ліса*, *грунта*; *ваші сусіди*, *свати*, *брати* чи *сусідове*, *братове*, *сватове*; *на людях* чи *на людьох* (*людіх*); *у чоботях*, *у гостях* чи *у чоботьох*, *у гостіх*;

- рук, ніг, хат чи рукей, ногей, хатей; гостей, людей чи гостей, людей та ін.?*
8. Які є діалектні відмінності у словотворі іменників: *житнице* чи *житнисько, житнянка, житниця, житник*; *кусок* чи *кусак, кусник, кусень, кус*; *косар* чи *косець, косач, косаш*; *рибалка* чи *рибак, рибач, рибар*?
 9. Які ще діалектні відмінності іменників відзначені ваш в обстеженій говірці?

Прикметник

1. Чи розрізняються тверді і м'які основи прикметників: *нижній* чи *нижний, верхній* чи *верхний кінець села*; *вчорашній* чи *вчорашний день*; *синє* чи *сине море*; *житня* чи *житна солома*; *третій* чи *третий раз*?
2. Чи вживаються повні і скорочені форми називного відмінка: *повний* чи *повен віз*; *готовий* чи *готов будинок*; *повинний* чи *повинен робити*; *годний* чи *годен робити*; *добрий* чи *добри чоловік*?
3. Чи зафіксовано стягнення закінчень прикметників у давальному і місцевому відмінках однини: *веселій* чи *веселі жінці*; *подарувати сестриній* чи *сестрині дочці*; *у зеленій* чи *зелені траві*; *старші сестрі*, *молоді жінці*, *у гарні хаті*, *на молоді дівчині* та ін.?
4. Які зафіксовано нестягнені форми прикметників в однині та множині: *добра* чи *добрая людина*; *молода* чи *молодая дівчина*; *багате* чи *багатес село*; *молоді* чи *молодії літа*?
5. Які є діалектні особливості ступенювання прикметників: *молодший, молодчий* чи *молотший хлопець*; *біліший, білійший* чи *біліщий папір*; *добріший* чи *май добрий*; *вищий, найвищий* чи *викший, найвикший*?
6. Чи зустрічаються ще якісь діалектні особливості при вживанні прикметників?

Числівник

1. Які помічено діалектні особливості в утворенні і відмінюванні числівників: *один* чи *оден, єден, іден, одін*; *чотири* чи *штири, штириє*; *одинадцять* чи *одинаціть, одинайці, єдинаціть, їдинаціть*; *сорок* чи *щтирдесять*; *дев'яносто* чи *дев'ятдесять, дивідисеть*; *два з половиною*, *три з половиною* чи *півтретя, півчверта*; *двісті* чи *дві ста*?
2. Які ще діалектні форми числівників засвідчені вами?

Займенник

1. Які поширені форми предметно-особового займенника в конструкціях з прийменником: *зі (зо) мною* чи *зі (зо) мнов*; *за нього* чи *за него, його, его*,

ни; з нею чи з нею, ньов, ею; на ній чи на ні, ньой, нюй?

2. Чи відомі енклітичні форми займенників: *прийшов до мене, тебе, себе чи до мня (мні, ні), тя (ти), ся (си); дав мені, тобі, собі, йому чи мні (мі, ми), ти (ті), си (сі), му; бачу мене, тебе, його, її чи мня (ня, не), тя (ті), го, і?*
3. Чи вживаються стягнені форми присвійних прикметників: *до мого, твого, свого чи мого, свого, мого, твого, свого; від моєї, твоєї, своєї чи від мої (меї), твої (твеї), своєї (свої); до тієї чи до тої (той, тей); дав моєму, твоєму, своєму чи мому (мему), твому (твему), своєму (свему)?*
4. Чи відомі в говірці редульовані форми займенників; *це чи цесе (сесе) поле; ця чи се ся земля; ці чи сесі люди; та чи тота жінка; то чи тото село? Чи поширені займенники: тамтой, тамте, тамта, тойво, тойвово? Які ще діалектні форми займенників спостерегли ви?*

Дієслово

1. Які вживаються форми інфінітива: *ходити чи ходить, ходити; косити чи косить, косити; носити чи носить, носити; бігти чи бічи; берегти чи беречи; пекти чи печи (печі); допомогти чи помочи (помочи)?*
2. Які особливості оформлення зворотних дієслів: *битися чи битись, битця, биця; сміятися чи сміятись, сміятця, сміятця; б'ється серце чи б'ється серце; то йому не вдається чи то му ся не вдає; мені почулося чи почуло ми ся; я миюся чи я сі мию?*
3. Які є діалектні відмінності у формі 1-ї особи теперішнього часу: *я знаю, маю, співаю чи знам, мам, співам; я живу чи жмю; я роблю, люблю, ставлю чи роб'ю, люб'ю, став'ю?*
4. Що діалектного є у формах дієслів третьої особи однини: *він знає, думає, питає чи знаєт (зна), думаєт (дума), питаєт (пита); він робить, ходить, просить, возить чи робит (роба), ходит (ходе), проект (проса), возит (возе)?*
5. Який кінцевий приголосний вимовляється в особових закінченнях 3-ї особи множини теперішнього часу, 2-ї особи множини наказового способу: *вони ходять, роблять, косять, сидять чи ходят (ходе), роблять (робле), косят (косе), сидят (сиде); ви несіть, робіть, беріть, возміть чи несіт (несіте), робіт (робіте), беріт (беріте), возміт (возміте)?*
6. Чи є діалектні особливості у формах майбутнього часу дієслів: *буду ходити, співати, робити чи буду ходив (му ходив), буду співав (му співав), буду робив (му робив); будемо робити чи будемо робили; будеш їсти чи будеш їла; ти будеш писати, читати чи меш писати, меш читати; він буде нести, бігти чи ме нести, ме бігти; ви будете йти, давати чи мете йти, мете давати?*
7. Які зафіксовано форми дієслів минулого часу: *я ходив, робив чи ходив'ім, робив'ім, чи ім (ем) ходив, ім (єм) робив; ти ходив, робив чи ходив'іс,*

робив 'їс чи їс (єс) ходив, їс (єс) робив; я бігла чи бігла м; ми ходили, робили чи ходилисмо, робилисмо, чи єме ходили, єме робили; ви ходили, робили чи ходилисте, робилисте чи есте ходили, есте робили?

Чи поширені форми передминулого часу на зразок: *я був пішов, він був поїхав, вона принесла була?*

8. Що діалектного є у формах умовного способу дієслів: *я би зробив чи я бим (бих) зробив; я принесла б чи принесла бим; я віддав би чи був бим (би) віддав; я сказала б чи була бим (би) сказала?*

Які ще діалектні відмінності дієслів відзначені вами в обстеженій говірці?

Прислівник

1. Що діалектного є у словотворенні і наголошуванні прислівників: *встав зранку чи зраня, відрана; опівдні чи вподудне, чи на подудни; вночі чи ночов, вніч; післязавтра чи позавтра (позавтрю); зробив весною чи навесні, веснов; взимку чи зимов, взимі; подивився вгору чи догори, дгорі, горі; пішов додому чи домів; прийшов звідти чи звідтам, звідтамка, звідтамти; спинився тут чи тутка, тутечки, там чи тамка, тамички; сказав тепер чи тепера, нині чи нинька; вділив трохи чи капку, цяпку?*
2. Які ще діалектні форми прислівників ви зафіксували?

СИНТАКСИС

1. Чи є діалектні способи вираження підмета: *пішли ми двоє чи пішло нас двоє; було нас три чи було нас трьох; іде три брати чи іде троє братів, трьох братів?*
2. Які є діалектні особливості у вираженні присудка: *він тракторист чи він став за тракториста (трактористом); поставили його бригадиром чи на бригадира, за бригадира; обрали його головою чи на голову, за голову; челядь зійшлися чи зійшлася; немало років минуло чи минули?*
3. Яке місце зворотньої частки -ся у реченні: *мені так хочеться чи мені ся так хоче, чи мені так ся (си, сі) хоче; сусіди щось посварилися чи сусіди ся щось посварили, сусіди щось ся (си, сі) посварили; де ти знаходишся чи де ти ся (си, сі) знаходиш?*
4. Чи вживаються допоміжні дієслова у формі теперішнього часу при іменному складеному присудку: *ти комсомолець чи ти є комсомолець; він добрий чоловік чи він є добрий чоловік; вона передова ланкова чи вона є передова ланкова?*
5. Які є особливості говірки у вживанні прийменникових конструкцій: *прийду через годину чи за годину; після полудня, після роботи чи по полудню, по роботі; біля хати, ставка, гори чи коло хати, ставка, гори,*

чи близько хати, ставка, гори; ішов через поле, міст чи без поле, міст, през поле, міст, кризь поле, міст; прийшов до хати чи д хаті, к хаті; куди йдеши чи де йдеши; відро для води чи до води, на воду?

6. Які зафіксовано діалектні сполучники у складному реченні: він побачив, що я йду, чи же йду, ож йду; чоловік, що косить, чи котрий, який косить; вона просить, щоб прийшов, чи аби, жеби, би, коби, кеби тато прийшов; він прийде, як стемніє, чи коли, заким, скоро стемніє; поки сонце зійде чи заки (заким) сонце зійде, нім сонце зійде?
7. Чи характерними для говірки є дієприкметникові та дієприслівникові звороти: *вкриті листям дерева... чи дерева, які вкриті листям; ідучи в колгосп, я зустрів... чи коли я йшов у колгосп, тоді зустрів...?*
8. Які ще діалектні синтаксичні явища відзначені вами в обстеженій говірці.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД УСНИМ І ПИСЕМНИМ МОВЛЕННЯМ УЧНІВ МІСЦЕВИХ ШКІЛ

1. На основі аналізу зв'язних текстів, записаних від школярів, та спостережень над спонтанним усним мовленням учнів встановити, які діалектні явища знаходять відображення в мові учнів місцевої школи.
2. Визначити ступінь насиченості діалектними явищами усного мовлення учнів молодших (1-4), середніх (5-8) та старших (9-11) класів.
3. З'ясувати, як впливає шкільне навчання на засвоєння учнями норм літературної мови. Визначити, які діалектні явища характеризуються стійкістю і послідовно вживаються в мовленні учнів.
4. Виписати з письмових робіт школярів помилки, зумовлені впливом місцевої говірки, визначити їх характер, встановити процентне співвідношення до загальної кількості помилок.
5. Ознайомитися з рекомендаціями щодо попередження помилок у мовленні учнів, зумовлених впливом говорів (див. таку навчально-методичну літературу:

Бабій Ф.Й. Лексичні діалектизми в мові учнів. *Українська мова і література в школі* (далі УМЛШ). 1974. № 12;

Грещук В.В. З досвіду роботи над діалектизмами. *УМЛШ*. 1974. № 4;

Доленко М.Т. Боротьба з діалектизмами в мові учнів шкіл західних областей України. *УМЛШ*. 1953. № 5;

Дорошенко М.І. Подолання діалектизмів у мові учнів. *УМЛШ*. 1970. № 6;

Козачук Г.О. Особливості вивчення займенника в діалектних умовах. *УМЛШ*. 1974. № 1;

Мановицька А.Я. Усунення діалектних помилок у мові учнів. *УМЛШ*. 1973. № 5;

- Муқан Г.М. Усунення діалектизмів з мови учнів. *УМЛШ*. 1963. № 9;
- Муқан Г.М. Подолання говіркових особливостей у мові учнів. *УМЛШ*. 1967. № 3;
- Прокопова Л.І., Тоцька Н.І. Виправлення діалектних фонетичних відхилень. *УМЛШ*. 1968. № 8;
- Ткачук П.Є. Засвоєння учнями орфоепічних норм в умовах місцевих говірок. *УМЛШ*. 1973. № 6, а також [4].
6. Ознайомитися з системою роботи учителів-словесників місцевої школи щодо попередження помилок у мовленні учнів, зумовлених впливом говірки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойкова Н. Загальноживана лексика та стилістично забарвлені слова : діалектні, професійні слова, терміни. *Українська мова та література*. 2013. № 1-2. С. 54–56.
2. Грещук В. Із методики вивчення у школі діалектизмів та етнографізмів, їх стилістичного використання. *Проблеми гуманітарних наук : Збірник наукових праць ДДПУ*, 2011. С. 180–188.
3. Грещук В. Ознайомлення учнів із художніми функціями гуцульських діалектизмів у белетристичних текстах. *Обрії : Науково-педагогічний журнал*. Вип. 1 (34). Івано-Франківськ, 2012. С. 79–83.
4. Грещук В. З досвіду роботи над діалектизмами. *Українська мова і література в школі*. 1974. №4. С. 67–68.
5. Євтушок О. Місцеві скарби всеукраїнського значення (діалектна лексикологія). *Урок української*. 2000. № 10. С. 20–21.
6. Левченко Т. Система завдань і вправ щодо збагачення мовлення учнів 5–7 класів етнокультурознавчою лексикою. *Українська мова і література в школі*. 2000. №1. С. 20–23.
7. Лук'яник Л. Лінгводидактичні основи формування лексичної компетентності учнів засобами діалектизмів. *Вісник Прикарпатського університету*. Вип. XLIX (Педагогіка). Івано-Франківськ, 2013. С. 200–204.
8. Цимбал Н. Використання здобутків української діалектології у сучасній лінгводидактиці. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 2. С. 396–403.
9. Цінько С., Марєєв Д. Вивчення діалектної лексики засобами ІКТ. *Дивослово*. 2016. № 5. С. 13–16.